

1. TEME DIN PENTATEUH (II)

1.1. Decalogul

Bibliografie: H.J. Boecker, „Recht und Gesetz: der Dekalog”, în: Hans Jochen Boecker et al., *Altes Testament*, Neukirchen-Vluyn ⁵1996; *Encyclopaedia judaica*, Jerusalem 1972, vol. 10 *sub voce* „Laws and Morality”, p. 1480; Vladimir Prelipceanu, „Probleme sociale în Vechiul Testament”, *ST* 1949, nr. 1-2, 55-68; Athanase Negoită, „Instituțiile sociale în Vechiul Testament”, *ST* 1950, nr. 9-10, 569-589; idem, *Teologia biblică a Vechiului Testament*, București 1992.

Începând cu cercetătorul german Albrecht Alt, s-a făcut distincție între formulările juridice vechi-testamentare.

1. **dreptul cazuistic** – ex. în Cartea Legământului (*Ieș.* 20:22–23): formula „dacă... atunci”. Sunt luate în discuție cazuri concrete, oferindu-se și rezolvarea lor (eventual prin impunerea unei pedepse). Formularea cazuistică se regăsește și în alte coduri de legi din Orientul antic. Se crede că dreptul cazuistic este generat direct de instituțiile de judecată (judecătorii, instituți după *Ieș.* 18 chiar de către Moise)
2. **dreptul apodictic** – cu formă imperativă:
 - a. ciclurile de pedepse capitale – ex.: *Ieș.* 21:12
 - b. ciclurile de blesteme – ex.: *Deut.* 27:15-26
 - c. dreptul prohibitiv – interdicții (formă negativă „să nu...”), la persoana II sg.; funcționează ca atenționări; ex.: Decalogul (*Ieș.* 20:2-17; *Deut.* 5:6-21)

Cele două texte ale decalogului prezintă unele deosebiri, mai importante în porunca sabatului și cea a poftirii avutului aproapelui:

- în *Ieș.* este introdusă cu „amintește-ți de...”, pe când în *Deut.* cu „păzește”
- în *Deut.* prezintă 3 adaosuri: „după cum Iahve, Dumnezeul tău ți-a poruncit” (v. 12), „vita ta și măgarul tău și toate animalele tale” și „pentru ca robul tău și roaba ta să se poată odihni ca și tine” (v. 14)
- în *Ieș.* există altă explicație a sabatului (teologică – cf. *Fac.* 2:2-3) față de *Deut.* (socială – cei ce lucrează, oameni și animale, trebuie să se odihnească; israeliții trebuie să respecte dreptul sclavilor la odihnă, pentru că și ei au fost sclavi în Egipt)
- în *Ieș.* este enumerată averea aproapelui care nu trebuie poftită: casa, femeia, ogorul, sluga, slujnica, boul, asinul; cu alte cuvinte femeia este văzută aici ca fiind una dintre proprietăți; în *Deut.* însă, femeia este menționată prima, urmând apoi casa, ogorul, sluga, etc., ceea ce arată că pentru *Deut.* femeia nu mai este încadrată între proprietăți, ci se apropie mult mai mult de statura bărbatului

După opinia clasică a cercetătorilor textul Decalogului din *Ieș.* are o vechime mai mare decât cel din *Deut.*, cu excepția poruncii sâmbetei, care apare într-o formulare mai veche în *Deut.* și mai nouă în *Ieș.* (la *Ieș.* se constată apropierea de formularea sacerdotală – sursa documentară P – din *Fac.* 2:2-3).

Interesantă este deosebirea de numărare. Ortodocșii și reformații (calvinii) fac diferență între interdicția altor zei și interdicția reprezentării chipului; catolicii și luteranii consideră aceste porunci ca fiind una singură, despart însă interdicția poftirii casei aproapelui de interdicția poftirii femeii acestuia. Evreii disting introducerea („Eu sunt Iahve”) ca pe o primă poruncă.

	ortodox/reformat	catolic/luteran	iudaic
Eu sunt Iahve	1	1	1
să nu ai alți dumnezei	1	1	2
să nu-ți faci chip cioplit	2	1	2
profanarea numelui divin	3	2	3
poftirea casei aproapei	10	9	10
poftirea femeii	10	10	10

Ieș. 34 și *Deut.* pun în legătură pentru prima dată tablele Legii cu textul Decalogului. Au existat două rânduri de table ale Legii: unele scrise de Dumnezeu însuși (*Ieș. 24:12*; după *31:18* sunt două table ale Legii, scrise după *32:15-16* pe ambele fețe), altele scrise de Moise după ce le-a spart pe primele (*Ieș. 34:29*, deși după v. 1 tot Dumnezeu le scrie și pe acestea). Conținutul lor este descris ca fiind Legea. Abia după *Ieș. 34:28* și *Deut. 4:13*; *5:22* tablele conțin textul Decalogului.

MT, ca și LXX, numesc Decalogul „cele 10 cuvinte” (gr. *deka logoi*, de unde și denumirea modernă) (*Ieș. 34:28*; *Deut. 4:13*; *10:4*).

În creștinism Decalogul ocupă un loc de frunte, fiind văzut ca o prescurtare morală a Legii. Receptarea lui a ținut însă cont de 2 factori.

1. Încă din NT s-a petrecut o sublimarea Decalogului, în sensul că este condamnată și poftirea, nu numai actul păcătos – cf. în predica de pe munte (*Mat. 5*) ciclul Fericirilor, ca o contrapondere a Decalogului, urmat de explicarea spirituală a acestuia.

porunca	Legea veche	Legea nouă
a 6-a	²¹ Ați auzit că s-a zis celor de demult: " Să nu ucizi "; iar cine va ucide, vrednic va fi de osândă.	²² Eu însă vă spun vouă: Că oricine se mânie pe fratele său vrednic va fi de osândă; și cine va zice fratelui său: netrebnicule , vrednic va fi de judecata sinedriului; iar cine va zice: nebunule , vrednic va fi de gheena focului.
a 7-a	²⁷ Ați auzit că s-a zis celor de demult: " Să nu săvârșești adulter ".	²⁸ Eu însă vă spun vouă: Că oricine se uită la femeie, poftind-o , a și săvârșit adulter cu ea în inima lui. ²⁹ Iar dacă ochiul tău cel drept te smintește pe tine, scoate-l și aruncă-l de la tine, căci mai de folos îți este să piară unul din mădularele tale, decât tot trupul să fie aruncat în gheenă. ³⁰ Și dacă mâna ta cea dreaptă te smintește pe tine, taie-o și o aruncă de la tine, căci mai de folos îți este să piară unul din mădularele tale, decât tot trupul tău să fie aruncat în gheenă.
a 9-a	³³ Ați auzit ce s-a zis celor de demult: " Să nu juri strâmb , ci să ții înaintea Domnului jurămintele tale".	³⁴ Eu însă vă spun vouă: Să nu vă jurați nicidecum nici pe cer, fiindcă este tronul lui Dumnezeu, ³⁵ Nici pe pământ, fiindcă este așternut al picioarelor Lui, nici pe Ierusalim, fiindcă este cetate a marelui Împărat, ³⁶ Nici pe capul tău să nu te juri, fiindcă nu poți să faci un fir de păr alb sau negru, ³⁷ Ci cuvântul vostru să fie: Ceea ce este da, da; și ceea ce este nu, nu ; iar ce e mai mult decât acestea, de la cel rău este.

1.2. Esența Legii

Legea cuprinde un total de 413 porunci. În NT chiar Mântuitorul a fost confruntat cu întrebarea identificării esenței Legii, adică a celei mai importante porunci. Răspunsul îl găsim menționat în două locuri.

<i>Marc. 12:28-34</i>	<i>Mat. 22:34-40</i>
<p>„²⁸Și apropiindu-se unul din cărturari, care îi auzise vorbind între ei și, văzând că bine le-a răspuns, L-a întrebat: Care poruncă este întâia dintre toate? ²⁹Iisus i-a răspuns că întâia este: "Ascultă Israele, Domnul Dumnezeu nostru este singurul Domn". ³⁰Și: "Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău, din tot cugetul tău și din toată puterea ta". Aceasta este cea dintâi poruncă. ³¹Iar a doua e aceasta: "Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși". Mai mare decât acestea nu este altă poruncă. ³²Și I-a zis cărturarul: Bine, Învățătorule. Adevărat ai zis că unul este Dumnezeu și nu este altul afară de El. ³³Și a-L iubi pe El din toată inima, din tot sufletul, din tot cugetul și din toată puterea și a iubi pe aproapele tău ca pe tine însuși este mai mult decât toate arderile de tot și decât toate jertfele. ³⁴Iar Iisus, văzându-l că a răspuns cu înțelepciune, i-a zis: Nu ești departe de împărăția lui Dumnezeu. Și nimeni nu mai îndrăznește să-L mai întrebe.”</p>	<p>„³⁴Și auzind fariseii că a închis gura saducheilor, s-au adunat laolaltă. ³⁵Unul dintre ei, învățător de Lege, ispitindu-L pe Iisus, L-a întrebat: ³⁶Învățătorule, care poruncă este mai mare în Lege? ³⁷El i-a răspuns: Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău, cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău. ³⁸Aceasta este marea și întâia poruncă. ³⁹Iar a doua, la fel ca aceasta: Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși. ⁴⁰În aceste două porunci se cuprind toată Legea și proorocii.”</p>

Mântuitorul amintește astfel două texte din Pentateuh.

Deut. 6:4-5: „⁴Ascultă, Israele, Domnul Dumnezeu nostru este singurul Domn. ⁵Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău, din toată inima ta, din tot sufletul tău și din toată puterea ta.”

Lev. 19:18: „Să nu te răzbuni cu mina ta și să nu ai ură asupra fiilor poporului tău, ci să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși. Eu sunt Domnul Dumnezeuul vostru.”

Primul face parte din așa numitul *Šema* „Ascultă (Israele)” (*Deut. 6:4-9*), text fundamental din *Deut.* care proclamă iubirea absolută față de Dumnezeu. Din sec. 2 dHr., de când s-a generalizat practica filacteriilor, orice evreu credincios își pune în cutiuțele speciale prinse de frunte și de mâna stângă un sul de piele miniaturizat cu acest text (printre altele).

Hristos pune cele două porunci pe aceeași treaptă (cf. *Mat. 22:39*): iubirea lui Dumnezeu din toată inima și iubirea aproapelui ca pe tine însuși.

În ciuda opiniei curente că morala VT era una concentrată pe conașionali, în vreme ce non-israeliții nu intrau în discuție, în *Ieș. 23:9* este interzisă asuprirea străinilor, în plus în *Lev. 19:34* și *Deut. 10:19* se formulează foarte clar iubirea față de străini („să-l iubiți [pe străin] ca pe voi înșivă; „să iubiți și voi pe pribeag”). Alături de văduve și orfani, străinii formau categoria a cărei protecție socială este cerută în mod special de Lege (*Deut. 24:17; 27:19*).

Acest lucru apare și în NT. *Luc.* nu cuprinde ca *Marc.* și *Mat.* întrebarea adresată Mântuitorului despre cea mai mare poruncă, ci doar enunțarea celor două porunci din VT de către învățătorul de lege (*Luc. 10:25-28*); cuprinde în schimb răspunsul lui Hristos ca tâlcuire a poruncii a doua, iubirea aproapelui, și anume la întrebarea „cine este aproapele?”. Urmează pilda samariteanului milostiv (v. 29-37), din care rezultă că și un străin poate fi „aproape”.

Prin urmare, Evangheliile sinoptice identifică esența Legii cu cele două porunci, reliefând că prin aproape trebuie înțeles orice om.

Evanghelia ioaneică aduce însă o modificare a ultimei porunci. Etalonul nu mai rămâne omenesc („ca pe tine însuși”), ci însăși iubirea divină reglementează iubirea umană. De remarcat că Mântuitorul o formulează ca pe o poruncă nouă.

Ioan 13:34: „**Poruncă nouă** dau vouă: Să vă iubiți unul pe altul. **Precum Eu v-am iubit pe voi**, așa și voi să vă iubiți unul pe altul.”

Cu alte cuvinte esența Legii constă în iubirea față de Dumnezeu și în iubirea față de aproapele după cum Dumnezeu îi iubește pe oameni.

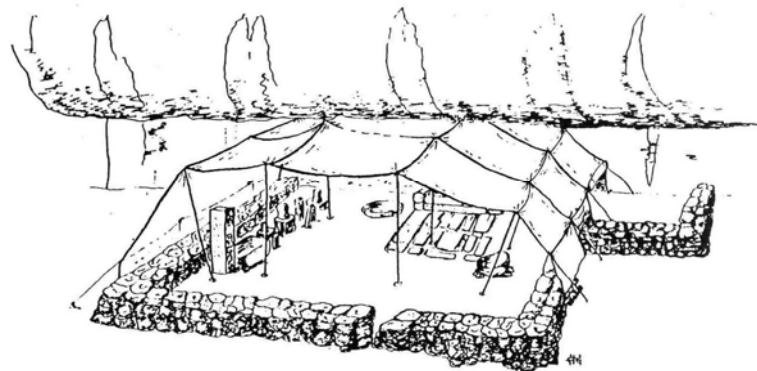
1.3. Cortul Sfânt

Bibliografie: Dumitru Abrudan / Emilian Cornițescu, *Arheologie biblică*, București ¹1994; Petre Semen, *Arheologia biblică în actualitate*, Iași 1997.

Cortul Sfânt ocupă un loc central în cadrul predării Legii pe muntele Sinai. Descrierea sa, ca și a obiectelor sale, sunt făcute în două locuri (*Ieș.* 25–31 și respectiv 35–40), care flanchează episodul apostaziei israeliților prin vițelul de aur (*Ieș.* 32), redescoperirea slavei divine (33) și restituirea Legii (34).

Cortul Sfânt și obiectele sale au fost realizate după un model divin arătat lui Moise pe muntele Sinai (*Ieș.* 25:40). Și fabricarea propriu-zisă a fost inspirată, pentru că meșterii Bețaleel din tribul Iuda și ajutorul său Oholiab din tribul Dan sunt umpluți de Duhul Sfânt (*Ieș.* 31:2-6).

Cercetătorii moderni consideră însă Cortul Sfânt ca proiectarea în timpul călătoriei prin pustiu a Templului solomonic. Roland de Vaux de exemplu afirmă existența unui cort cultic care să adăpostească chivotul sfânt, însă mult mai mobil decât cel descris în *Ieș.*

În 1969 a fost descoperit la Timna (23 km N de Elat) în Israel un sanctuar în 5 straturi de ocupare. Penultimul strat datează din sec. 12 îdHr., fiind de originea madianită. Sanctuarul madianit (reconstruit în fig. alăturată) era de tipul unui cort cu împrejmuire de zid (folosind fundațiile unui templu egiptean). În partea de vest prezintă stâlpi cultici și vase pentru apă.

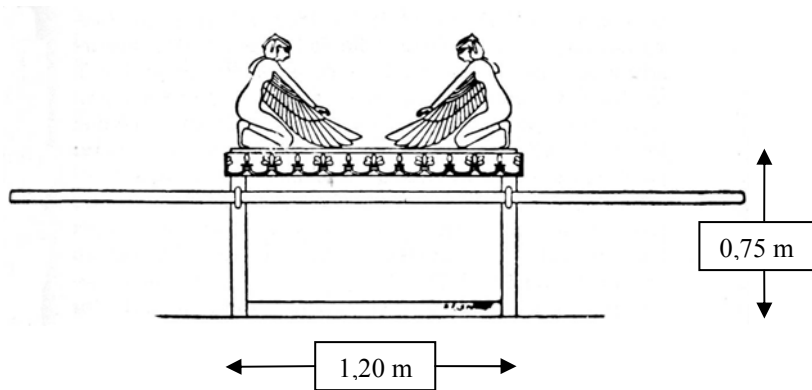
Sanctuarul madianit oferă doar un exemplu pentru un asemenea așezământ cultic.

Cortul sfânt, ca și Templul solomonic, avea 3 părți: curtea, naosul („Sfânta”) și „Sfânta Sfintelor”, locul care corespunde altarului din bisericile creștine. Orientarea sa era E-V, deci invers față de bisericile creștine.

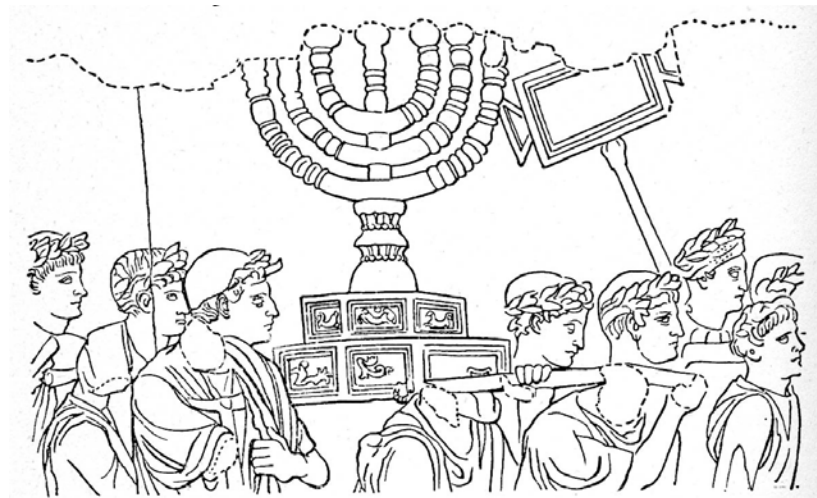
Dimensiunile Cortului propriu zis erau modeste: cca 15 × 4,5 × 5 m, aproximativ jumătate din Templul solomonic. Curtea Cortului avea dimensiunea de 50 × 25 m.

Obiectele din Cortul sfânt erau următoarele:

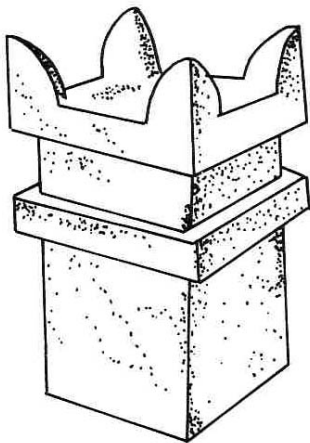
<i>Sfânta Sfintelor</i>	chivotul
<i>Sfânta</i>	masa cu pâinile punerii înainte (din lemn, îmbrăcată cu aur) altarul pentru tămâiere (din lemn îmbrăcat cu aur) candelabrul (din aur)
<i>curte</i>	altarul pentru jertfe (din lemn, îmbrăcat în aramă) lavoarul (din aramă)

Chivotul (reconstruit în fig. alăturată), în care se păstrau tablele legii, un vas cu mană și toiagul lui Aaron care rodise. Pe capac se găseau 2 heruvimi din aur cu aripile întinse. Chivotul dispăre odată cu distrugerea Ierusalimului din 587 îdHr.

Candelabru reprezentat pe arcul lui Titus, cel care a distrus Ierusalimul în anul 70 dHr (stânga) și reconstruit după acesta (dreapta).

Altar din calcar (înălțimea de 65 cm), descoperit în Meghiddo. Datează din sec. 10 îdHr. Realizat fără îndoială după modelul unui altar real dintr-un sanctuar, micuțul altar servea în cadrul cultului privat pentru arderea tămâiei. De remarcat stilul: coarnele altarului (*Ieș. 27:2*) simbolizau forța sfințitoare a acestuia. În cazul jertfelor sângeroase pentru expierea păcatelor, coarnele erau unse cu sângele victimei.

De asemenea un inculpat care se socotea nevinovat putea cere azil într-un sanctuar, ținându-se cu mâinile de coarnele altarului (cf. *3Reg. 1:50*).

Despre altarul îmbrăcat cu aramă din curtea Cortului Sfânt se menționează că avea dimensiunea de cca $2,5 \times 2,5 \times 1,5$ m.

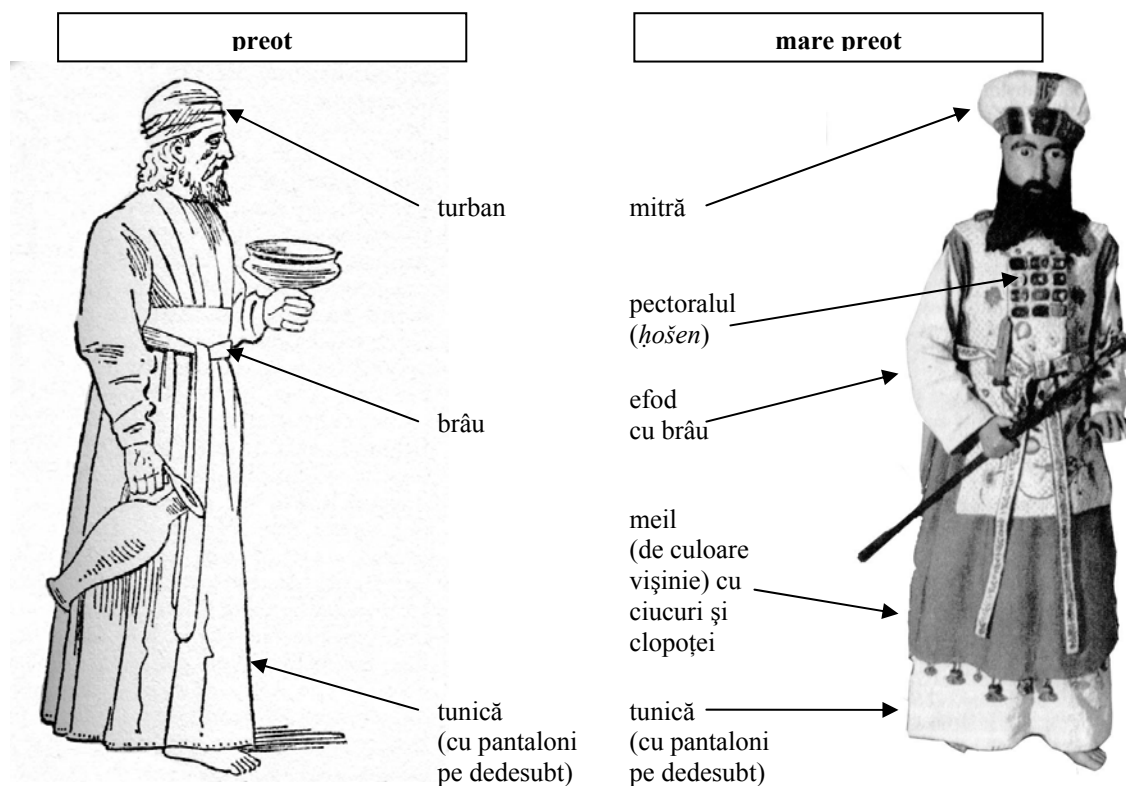
1.4. Preoția

Preoții în perioada exilică aveau o costumație specială. Purtau turbane și o haină lungă cu mâneci. Pe dedesubt aveau pantaloni, deosebindu-se de portul obișnuit al conaționalilor. Rațiunea pantalonilor era religioasă: urcându-se pe treptele altarului, nu trebuia să-și expună față de acesta părțile sexuale (*Ieș. 28:42*; cf. *Ieș. 20:26*). Slujeau desculți la fel din motive religioase, pentru că un pământ sfânt nu trebuia călcat cu încălțări (cf. *Ieș. 3:5*).

Marele preot, așa cum îl descriu *Ieș.* și *Lev.*, este o funcție care se dezvoltă după căderea monarhiei, preluând funcțiile regale. Ungerea sa, probabil abia din perioada post-exilică, constituie de exemplu o reminiscență a prerogativelor regale.

Veșmintele marelui-preot erau următoarele (cf. *Ieș. 28*):

- tunica (hiton) – din in
- meil – o haină fără mâneci, din mătase vișinie, pusă peste tunică, fiind mai scurtă decât aceasta; marginile erau prevăzute cu ciucuri și clopoței. Rolul clopoțelilor era acela de a îndepărta duhurile rele; cultul ortodox i-a păstrat la cădelniță.
- efod – 2 piese vestimentare (față și spate), fără mâneci care ajungeau până la șold; efodul era prins cu un brâu din același material
- pectoralul (hoșen, ebr. *hošen*) – o bucată de țesătură din mătase și in, în formă de pătrat, fiind prinsă cu șnur peste piept; avea atașate 12 pietre prețioase diferite, cu numele triburilor israelite înscrustate; pectoralul avea și un buzunar interior, în care se găseau sortii Urim și Tummim
- mitra (chidar) – mai mare decât turbanul preoților obișnuiți; avea atașată o plăcuță din aur pe care scria „sfințenia lui Iahve”

În „sfânta” (naos) nu intrau laicii, ci doar preoții. În încăperea întunecată a „sfintei sfintelor” nu intra decât marele preot o dată pe an, de Ziua Ispășirii (*Yōm Kippūr*), la 10 țişri (luna țişri corespunde cu septembrie-octombrie).

1.5. Jertfe

Bibliografie: Mircea Chialda, *Sacrificiile Vechiului Testament*, Caransebeș 1941.

În VT jertfele sau sacrificiile sunt cele care reglementează relația omului cu Dumnezeu. Ele se numesc *minḥā^h* (termen folosit ulterior exclusiv pentru jertfe alimentare) sau în limbajul codului preoțesc *qorbān* („aducere”).

Sunt de mai multe feluri:

1. jertfa alimentară (ebr. *minḥā^h*) – *Lev.* 2; 6:7-11 – ex.: pâini plate sau prăjituri cu ulei, toate însoțite de sare; erau arse pe altar; ca jertfe de turnare – vin și apă.
2. holocaust (ebr. *‘ōlā^h* sau *kalil*) – *Lev.* 1; 6:1-6 – se ardea un animal întreg, căruia i se scoteau doar pielea și măruntaiele; se puteau jertfi vite, capre, oi și porumbei.
3. jertfă de pace (ebr. *zebah* sau *šēlāmīm*) – *Lev.* 3; 7:11-21 – în centru stă ideea de comuniune cu Dumnezeu și cu oamenii: sângele și grăsimea sunt arse, carnea consumată de participanții la jertfă (familie, grup de credincioși).
4. jertfă de păcat/culpă (ebr. *ḥaṭṭā’t* sau *‘āšām*) – *Lev.* 4-5:26 – punându-și mâinile pe capul animalului, omul îi transferă acestuia păcatele sale; se stropește cu sânge altarul și se ung carnea acestuia; restul jertfei este fie consumat de preoți fie (în cazul jertfei aduse de preoți sau conducători) ars în afara taberei.

1.6. Sărbătorile

În Pentateuh apar 3 mari sărbători anuale, de factură agricolă (cf. calendare festive în *Ieș.* 23:14-17; 34:18-23 (ambele probabil cele mai vechi); *Deut.* 16:1-16 (D); *Lev.* 23 și *Num.* 28-29 (ultimele două de proveniență preotească – P):

1. Sărbătoarea Azimelor – primăvara. Ei i s-a adăugat sărbătoarea Paștelui, de factură pastorală. În perioada exilului, data Paștelui a fost fixată la 14 nisan (martie-aprilie) (seara era consumat mielul pascal), ca între 15-21 nisan să se serbeze săptămâna Azimelor.
2. Sărbătoarea Secerișului, numită și Sărbătoarea Săptămânilor – începutul secerișului grâului, la 50 de zile după Paște (de unde și numele de Cincizecime). Odată cu fixarea datei Paștelui, Sărbătoarea Secerișului cădea la 6 sivan. În sec. 2 dHr. sărbătoarea a fost pusă în legătură cu promulgarea Legii pe muntele Sinai.
3. Sărbătoarea Culesului, numită și a Colibelor/Corturilor – toamna, la sfârșitul culesului. Se evoca prin petrecerea în colibe timpul călătoriei prin pustiu, când s-a locuit în corturi. Data ei a fost fixată la 15-22 tișri (septembrie-octombrie).

În plus poate fi adăugată ca fiind o sărbătoare semnificativă Ziua Ispășirii (*Yōm Kippūr*), la 10 tișri (*Lev.* 16; 23:27-32) când marele preot intra în Sfânta Sfintelor făcând expierea pentru păcatele poporului și când un țap încărcat cu păcatele din anul respectiv era trimis în deșert.